

FR
B
H

RI
E
Y

ARJ3

Lumír Poláček et al.

JDEME POD POVRCH

Příběhy Archeologického ústavu
Akademie věd ČR v Brně

1920 – 1970 – 2020

Lumír Poláček et al.

JDEME POD POVRCH

Příběhy Archeologického ústavu
Akademie věd ČR v Brně

1920 – 1970 – 2020

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Brno 2021

Vydáno v rámci projektu Strategie AV21 Akademie věd ČR.

Kniha vznikla s institucionální podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace
RVO: 68081758 – Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Pro účely publikace byla využita data z Velké vědecké infrastruktury Archeologický informační systém České republiky
(MŠMT, Velké výzkumné infrastruktury, LM2018134).

Hlavní autor: Lumír Poláček

Další autoři v abecedním pořadí: Jana Čižmářová, Jiří Doležel, Miloš Hlava, Dagmar Jelínková, Balázs Komoróczy, Zdenka Kosarová, Pavel Kouřil, Marek Lečbych, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Jana Mazáčková, Martin Novák, Dana Novotná, Rudolf Procházka, Pavla Růžičková, Sandra Sázelová, Stanislav Stuchlík, Jiří Svoboda, Lubomír Šebela, Petr Škrdla, Jaroslav Tejral, Josef Unger, Šimon Ungerman, Marek Vlach, Radomír Vlček, Lenka Vičková Kryčerová, Dagmar Vorlíčková

Recenzenti:

doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.

Mgr. Jan Mařík, Ph.D.

ARJ3 Archeologický ústav
AV ČR, Brno

 Akademie věd
České republiky
Strategie AV21
Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Obsah

Mezníky 1920 – 1970 – 2020 a cesta brněnského Archeologického ústavu Akademie věd k moderní instituci 21. století	5
---	---

01 Historie

Innocenc Ladislav Červinka ve službách Státního archeologického ústavu	8
Vznik brněnské odbočky Archeologického ústavu	16
Brněnský Archeologický ústav Akademie věd (1945–1990) pod vedením Josefa Poulíka	22
Novodobý Archeologický ústav ČSAV / AV ČR, Brno (1990–2020)	40
Památková péče v brněnském Archeologickém ústavu Akademie věd	56
Příběh výstavby budovy brněnského Archeologického ústavu Akademie věd	68
Opavská expozitura	80
Dům čp. 25 v Dolních Věstonicích	88
Příběh výzkumné základny v Mikulčicích	94

02 Lokality

Z popela na vrchol paleolitické vědy Výzkumy brněnského Archeologického ústavu v Dolních Věstonicích a Pavlově	102
Dílna z doby kamenné Archeologický výzkum na Stránské skále	114
Kontrakt na čtvrt století Archeologický výzkum eneolitického opevněného sídliště v Hlinsku	120
Jak Jiří Říhovský přepsal pohled na jihomoravská popelnicová pole Sídliště mladší doby bronzové v Lovčičkách u Slavkova	128
Tři generace archeologů na „hoře Kadidlné“ Keltské oppidum Staré Hradisko, k. ú. Malé Hradisko u Prostějova	134
Archeologie Římanů na Moravě – příběh stále rozepsaný Výzkum Hradiska u Mušova v letech 1925–2020	142
Mohyla, odkud Napoleon řídil slavnou bitvu tří císařů Královská hrobka z doby stěhování národů na Žuráni	154
„Bydlí v lesích, u řek, močálů a jezer nepřístupných...“ Archeologický výzkum časně slovanských památek v Přítlukách	160
Mezi skutečností a legendou Šedesát šest let archeologického výzkumu slovanského hradiště Valy u Mikulčic	168
„Prastaré hradisko“ na okraji Brna Výzkum pravěkého a raně středověkého hradiště Staré Zámky v Brně-Lišni	188

Archeologie opomíjeného regionu Hradiště Chotěbuz-Podobora	196
Od studentského snu k dokonale prozkoumané hradní ruině Archeologický výzkum hradu Rokštejna	204
Hrad obsazený lapky a dobývaný brněnskými měšťany (znovuobjevený brněnskými archeology) Archeologický výzkum lelekovického hradu z 14. století	212

03 Fenomény

Moravské starožitnosti	220
Výzkumy ARÚB v kontextu moravských paleoantropologických nálezů	226
Paleolitické umění	232
Fenomén výzkumů římských táborů	236
Objevování řadových pohřebišť z doby stěhování národů na Moravě	244
Veligradský šperk – velkomoravské specifikum, nebo součást středomořské módy?	250
Fenomén hradů s opevněním polského rázu	254
Výzkum moravských hradů 11.–12. století	262
Vývoj archeologie středověkých měst do konce minulého století	270
Archeologické výzkumy v oblasti výstavby vodního díla Nové Mlýny	278
Ze země neviděné, z výšky odhalené – letadlem po stopách minulosti	288

04 Veřejnost

Výstava Velká Morava 1963–1968	300
Památník lovců mamutů v Předmostí u Přerova	306
Archeopark Pavlov	310
Brána do Římské říše se postupně otevírá	316
Putovní výstava Velká Morava a počátky křesťanství 2014–2015	320

Seznam použitých zdrojů	325
Seznam zkratk	349
Zdroje obrázků	351
Summary	363
List of Figures	371
Seznam autorů	389

Mezníky 1920 – 1970 – 2020 a cesta brněnského Archeologického ústavu Akademie věd k moderní instituci 21. století

Lumír Poláček

ARÚB – Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., si v roce 2020 připomněl dvě významná výročí spojená se svou historií: 100 let od jmenování Innocence Ladislava Červinky státním konzervátorem za Státní archeologický ústav v Praze a 50 let od ustavení samostatného Archeologického ústavu Akademie věd v Brně. Při té příležitosti, respektive s odkazem na uvedené památné roky se uskutečnila řada aktivit, které svým významem překračují běžný život ústavu. Z nich jmenujme alespoň slavnostní otevření nového návštěvnického centra ARÚB *Mušov – Brána do Římské říše* 18. června 2020, dále zveřejnění nového loga a jednotného vizuálního stylu ARÚB v památný den 1. července 2020 nebo novou podobu časopisu *Přehled výzkumů* počínaje číslem 1/2020 (ročník 61). Protože se větší část jubilejního roku 2020 odvíjela ve znamení covidové pandemie, řada výročních akcí určených široké veřejnosti byla zrušena nebo odsunuta. Lze jen doufat, že další kulaté výročí – 80 let od založení brněnské odbočky ARÚ – si budeme moci připomínat již bez omezení. Válečné okolnosti roku 1942 vrhají sice určitý stín na toto výročí, v žádném případě však nebrání důstojnému připomenutí této události a další reflexi dějin brněnského Archeologického ústavu.

Jako součást aktivit spojených s jubilejními roky 1920 a 1970 vydává Archeologický ústav AV ČR, Brno, i tuto publikaci. Kniha *Jdeme pod povrch. Příběhy Archeologického ústavu AV ČR v Brně. 1920 – 1970 – 2020* je monografií připravenou rozsáhlým kolektivem autorů, převážně z řad pracovníků ústavu. Výjimkou je úvodní blok knihy, věnovaný historickým kapitolám a dějinám sídel ústavu, kde byli záměrně, s ohledem na snahu po nezávislé reflexi dějin ústavu, přizváni ke spolupráci historici nebo další externí badatelé v oblasti historie archeologické vědy. Samo dějinné pozadí sledovaného stoletého vývoje moravské archeologie a brněnského Archeologického ústavu představuje období zásadních zvrátů a mezníků moderní české společnosti. V tom smyslu usiluje historická část publikace o vyrovnaný pohled opřený o základní fakta, který se může stát v budoucnu a na jiném místě předmětem dalších, osobních, třeba kritických, analýz, reflexí a pohledů. V tomto pojetí je hlavní sdělení knihy vnímáno jako skutečná a jedinečná cesta jedné instituce a odpovídajícího vědního oboru neklidným stoletím k současnému „zavedenému“ a relativně „usazenému“ ARÚB jednadvacátého věku.

Vedle výše uvedených dat 1920, 1942 a 1970 představují důležité mezníky vývoje brněnského Archeologického ústavu Akademie věd určitě i roky 1993, 2007 a 2014. Rok 1993 s delimitací přibližně třetiny pracovníků do nově zřízených ústavů archeologické památkové péče znamenal završení restrukturalizace ARÚB započatou v roce 1990. Nové právní ukotvení ústavu znamenal přechod na veřejnou výzkumnou

instituci v roce 2007. Z hlediska ukotvení sídla je pak nejdůležitější rok 2014, kdy se ústav poprvé po mnoha desetiletích své existence nastěhoval do vlastní budovy na Čechyňské 19 v Brně jako sídla centrály ARÚB. Rok předtím byla uvedena do provozu nová výzkumná základna v Mikulčicích-Trapíkově.

Dnešní ARÚB se orientuje na základní výzkum pravěkých a středověkých dějin střední Evropy, zejména širšího středního Podunají, Moravy a českého Slezska, pro oblast paleolitu pak v globálním geografickém záběru. Vedle toho ARÚB jako organizace určená a oprávněná zákonem o státní památkové péči shromažďuje prostřednictvím systému vědeckých informací data o veškerých archeologických nalezištích a akcích, provádí expertní činnost v oblasti ochrany archeologického kulturního dědictví, koordinuje archeologické aktivity v moravském a slezském regionu a částečně sám provádí záchranné archeologické výzkumy. ARÚB je stabilizovanou veřejnou výzkumnou institucí mezinárodního dosahu, která disponuje potřebnými infrastrukturami, dostatečnou kontinuitou, jasnou strukturou a konkrétně definovaným úkolem. Je pozoruhodné, jak se výše uvedený koncept základního výzkumu ARÚB v principu blíží původní představě Lubora Niederla o náplni a poslání Státního archeologického ústavu z roku 1919.

Vrátíme-li se k obsahu knihy, je potřeba zdůraznit výběrový charakter jednotlivých kapitol/příběhů, které z mnoha důvodů nemohou obsáhnout celou problematiku vývoje ARÚB a moravské archeologie v posledních sto letech. Každý ze čtyř bloků knihy je zaměřen na konkrétní téma a tím i různý okruh čtenářů. První – historický – blok bude zajímat zejména odborníky (HISTORIE), zatímco další tři bloky jsou ideálně dostupné i pro širokou veřejnost. Tyto části pojednají nejdříve vybrané klíčové archeologické lokality zkoumané ústavem (LOKALITY), poté vybrané fenomény výzkumu prováděného ústavem (FENOMÉNY) a konečně nejvýznamnější aktivity ústavu zaměřené na širokou veřejnost v rámci jeho popularizačních aktivit (VEŘEJNOST). Obsah knihy doplňují medailonky věnované nežijícím vědeckým, případně odborným pracovníkům ARÚB.

Je mou milou povinností poděkovat všem spoluautorům a spolupracovníkům, kteří mají podíl na vzniku knihy. Předně děkuji autorům jednotlivých kapitol, dále redakčnímu týmu, zejména Markétě Košařové, Zdence Kosarové, Šárce Krupičkové a Martině Kudlíkové, rovněž Dagmar Vorlíčkové, která připravila podklady pro medailonky pracovníků ARÚB. Za pomoc při zpracování archivních odkazů v historickém bloku knihy a s tím spojené uspořádání Spisového archivu ARÚB děkuji Radomíru Vlčkovi a Lence Vlčkové Kryčerové. Panu Pavlu Rybníčkoví ze společnosti Arte 73 jsem zavázán za milou a efektivní spolupráci při sazbě a tisku knihy.

Lumír Poláček et al.

JDEME POD POVRCH

Příběhy Archeologického ústavu
Akademie věd ČR v Brně

1920 – 1970 – 2020

Jdeme pod povrch. Příběhy Archeologického ústavu Akademie věd ČR v Brně. 1920 – 1970 – 2020

Hlavní autor: Lumír Poláček

Další autoři v abecedním pořadí: Jana Čižmářová, Jiří Doležel, Miloš Hlava, Dagmar Jelínková, Balázs Komoróczy, Zdenka Kosarová, Pavel Kouřil, Marek Lečbych, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Jana Mazáčková, Martin Novák, Dana Novotná, Rudolf Procházka, Pavla Růžičková, Sandra Sázellová, Stanislav Stuchlík, Jiří Svoboda, Lubomír Šebela, Petr Škrdla, Jaroslav Tejral, Josef Unger, Šimon Ungerman, Marek Vlach, Radomír Vlček, Lenka Vlčková Kryčerová, Dagmar Vorlíčková

Odpovědný redaktor: Šárka Krupičková

Redakce: Markéta Košařová, Zdenka Kosarová, Martina Kudlíková

Technická redakce: Hedvika Břínková

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Čechyňská 19, 602 00 Brno

www.arub.cz

Jazykové korektury: Kateřina Štěpančíková, Michal Petr

Překlad: Milan Rydvan, Tereza Pohořelická Bartošková, Klára Matulová

Proofreading: Paul Michael Simpson, Sean Mark Miller, Klára Matulová

Grafická úprava, obálka, sazba: Arte 73, s. r. o.

Tisk a vazba: Tiskárna Helbich, a.s., Valchařská 36, 614 00 Brno

ARUB Archeologický ústav
AV ČR, Brno

 Akademie věd
České republiky
Strategie AV21
Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Brno 2021, 1. vydání

ISBN 978-80-7524-049-1